

In memoriam Gerold László

(1940–2016)

Meghalt Gerold László, az újvidéki Magyar Tanszék volt tanára, a tanszék hőskorának egyik cselekvő tanúja, a *Híd* egykori főszerkesztője. Újságíróként kezdte a pályafutását, majd az *Új Symposion* és a tanszéki atmoszféra adott erős szellemi lendületet neki, mint ahogyan a nagy nemzedék több pozícióban lévő tagjának is. A portré variánsai érdeklődési területekből, műfajokból (publicisztikai műfajok, tanulmányok a XIX. és a XX. század magyar irodalmáról, színháztörténetéről, irodalmi és színikritikák), megszólalási módokból, hangnemekből rajzolódnak ki. Történetek fókuszváltások is, a különbségek szerkezete és dinamikája meghatározó, irodalom és színház, szerkesztés és szervezés, közösségi gondolkodás, egyéni ambíció és magánélet. Életmódja, magatartása olyan sok dolog elvégzéséhez hozzásegítette, hogy számunkra sosem lehetett egészen világos, hogy volt ideje ennyi mindenre. Annyi bizonyos, hogy mint egy jó színházi előadásnak, neki is volt koncepciója, voltak célkitűzései, és mindig akart mondani valami fontosat azzal, amit létrehozott.

A kritika az értékvélemény szabad és szubjektív kimondásként, mint a napi gyakorlati életvitel természetes tartozéka is érdekelte. Ennek az attitűdnek, ennek a szűkített nézőpontnak a perspektívájából olvasható talán a legtermékenyebben az élete, az életműve. Amit következetesen elutasított, az a szellemi alultápláltság, az arányeltolódás a tudás és a véleményformáló igényű arrogancia között. Soha semmilyen kíméletet nem kaptak tőle a gyenge minőségű, a slendrián szövegek, és természetesen maguk az alkotók sem. Azt is felvállalta, hogy sokan elforduljonak tőle abban a közvetlen küzdelemben, amelyet kritikai megjegyzéseivel a szakmai minőségért, a profizmusért, egy, az itteni magyar kultúrában nélkülözhetetlen értékrendért gondolt folytatni. Olykor kegyetlennek hatott, pedig sokszor lépett kompromisszumra önmagával, a közelében lévők nemegyszer érzékelhették, hogy a szóban kimondott véleményéhez képest finomított

a nyilvános mondanivalóin, hogy ne lépje át a jó ízlés és az érintetti érzékenység határait. Csak a legutóbbi időkben tanult meg úgy negatív bírálatot írni, hogy azt az érintettek, mint reflexióikból kitűnik, elsősorban színt pozitívnak vélték. Az utólagos nézőpontokból az is látszik, hogy nem volt mindenben igaza, de abból indult ki, hogy szerencsésebb az, ha a szigorú kritikusként nincs igaza és a bírálati tárgya jó, mint fordítva. A küzdelem tétje számára a korábbi időkben kimunkált színvonal fenntartása volt, a szakmai felkészültséget a kisebbségi cselekvés legfőbb erkölcsi követelményei között tartotta számon, különösen mióta lényeges átrendeződéseket tapasztalt azokon a területeken, amelyek különösen érdekelték. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy fontosnak tartott valami kötelezőszerű örökös bizonyos értékek felett, a szakmai tradíció némely elemeiről azt gondolta, hogy védelemre szorulnak, nehezen tudta elfogadni azt, ahogyan fogalmazott, „ami ma megy” a szakmai kultúrában. Nélkülözhetetlen szellemi gyakorlás volt számára a nagy nemzedéki élmény, bizonyos gondolkodási vonásokban máig mozgatta a symposionista hagyomány. Életműve alaposabb összegzésre vár, de annyit máris elmondhatunk, hogy akik megértették erős öntudatú megnyilvánulásait, a kritika feladatáról szóló állásfoglalásait, esztétikai normarendszerét, dicséreteit és bírálatait, azok a személyesség, a tisztelet, a kötődés jegyében vették körül.

Egyszer azt is meg kellene nézni közelebbről, hogy portáljegyzeteiben a kulturális politizálásnak milyen alakzatait hozta létre. Saját arcának felvázolása szempontjából, bármilyen szerteágazó volt is a tanári (szeretett tanítani, és a hosszú oktatói pályaszakasz több termékeny tanár-diák viszonylatot is kiépített), a kutatói, a kritikusi pálya, mintha a kritikusi önportré kidolgozása foglalkoztatta volna a leginkább. A „kritikusi imázs teljesség tételének” (*Létbuzatban*) szabad öröme. A színház elemi vonzásának sohasem tudott ellenállni, de mindig előkészülettel, sok háttérmunkával közelített a produkciókhoz. A kezdetektől fogva önálló karakterű kritikáiban (Schöpfung Aladárt vallotta kritikus-példaképe) ott munkál a felkészültségből kinyert érvrendszer, de az explicit elméleti megtagadottsággal működő bírálati szövegeket nem kedvelte. Minden alkalmat megragadott viszont, hogy tanulmányokban, konferencia-előadásokban tudományos analízisnek vessen alá drámaírói életműveket, drámairodalmi, színházművészeti kérdéseket. Egy új, áttekintő jellegű előadást is tervezett *Helyszínek és szín-helyek a legújabb magyar drámákban* címmel a szerb–magyar akadémiai közti projekt kereteiben, hiszen a projekt budapesti vezetőjének kifejezett kérésére nyugdíjazása után is tagja maradt a kutatócsoportnak. Köztudottan a vajdasági magyar színikritika, a megbízható darabértelmezés, a világirodalmi drámaismeret klasszikus alakjának szá-

mított mifelénk, s bár történtek próbálkozások, a fiatalok mégis elmulasztottak felzárkózni hozzá, miközben a kritikustársadalomban küszöbön áll a teljes generációváltás, és bizony hiányoznak a fiatal színikritikusok.

Széles körű és naprakész tájékozottságának köszönhetően lehetett tizenkilenc éven át a *Híd* kritikai rovatának szerkesztője, majd a folyóirat egyik jelentős főszerkesztője is. A folyóirat, a szerzők és a szövegek iránti tisztelettel végezte a kemény szerkesztői munkát, stilizált, módosított, aktív szerkesztő-beszélgetőtársrúként tervezett és egyeztetett stb. Emlékezetesek elemi felháborodásai, mint ahogyan kitörő lelkesedései is.

Néhány monografikus megközelítésen túl (*Dráma és színjátszás Szabadkán a XIX. században 1816–1918*; Gion Nándor, a Gion-életmű magában álló feldolgozása, amelyben teljes életpálya-összegzésre vállalkozott) nem kívánt más szintéziseket adni, monográfiái igényű portrékat írni, a sokirányú gondolkodást kedvelte, a részterületek saját szempontú megközelítését. Valószínűleg egyik kedvenc témája, a vajdasági magyar irodalom története, majd később az életkora lehetett az, ami mégis a lexikográfiai jellegű, szintetizáló irányokba terelte, hiszen az egyik legjelentősebb produktuma volt a *Vajdasági magyar irodalmi lexikon (1918–2014)* 2016-os kiadása. A nagy formátumban való gondolkodást, az apró adatokból létrehozható univerzum lehetőségtereit biztosította számára. Ez az anyag lett/ lehetett az a szemléleti mező, ahonnan széttekintve egyben láthatta az elmúlt évtizedek archiválható történéseit, érvényes és érvénytelen alkotóit, alkotásait, sikeres és hamvába holt törekvéseit. Azzal, hogy létrehozta a vajdasági magyar irodalmi kultúra egyedülálló dokumentumát, egy nélkülözhetetlen faktuális horizontot nyitott meg a további építkezések számára. Készült a lexikográfusi munka közben tett fontos felismerések kifejtésére is, és további adatgyűjtést tervezett, a hirtelen halál ebben – és még sok minden másban is – meggátolta.

Gerold László identitásának egy lényeges mozaikja, hogy mindig széles körű szellemi, baráti összetartozásokat ápolt, de gyakran kommunikációs kapcsolatba került olyanokkal is, akikkel éppenséggel kevés közös vonása volt, akik szellemi arculatát és produkcióját nem tudta maradéktalanul elfogadni. Folyamatos készenlétben volt az eszmecsere, a vitát illetően, és ilyen készenlétre sarkallta a környezetét is, különös problémaérzékenysége folytán a köznapi beszélgetéseinek is gyakran volt polemikus karaktere. Ebből az lehetett a közvetlen haszna, hogy mindezen véleménykülönbségeket bevonhatta átfogóbb elgondolásainak kiformalásába. Nemrégiben választott magának új társasági tereket is, abban bízva, hogy olyan közegre talál, ahol „önazonos” lehet, ahol az, amit képvisel, gond nélkül érvényesülhet, ahol a baráti közösség megtartása érdekében nem kell engednie el-

tűnni azt, ami a dolgok mögött valóban őt magát jelenti. De, mint azt szűk baráti társaságban egyszer kimondta, az autonóm létezés, a szabad jelentéstulajdonítást saját köreikben azok tudják a legkevésbé elviselni, akik amúgy, másokon folytonosan számon kérik: viszonylag gyorsan csalódott, csendben félrevonult, elhárította a közös programokra való invitálásokat, és úgy viselkedett, „mintha csak belefáradt volna az igazmondásba”.

Faragó Kornélia